

Stockholm den 22 mars 2023

Till Utbildningsdepartementet

Regeringskansliet

Bildlärares Riksförnings yttrande avseende promemorian Bättre anpassad undervisningstid, U2022/04085

Följande remissvar ges med anledning av den timplan som förslagits tillhöra läroplanen LGR 22. Läroplanen implementerades i augusti 2022. Timplanen har däremot skjutits upp. Bildlärares Riksförning ifrågasätter översynens process, resonemang och slutsatser och vill lyfta fram flera allvarliga konsekvenser av det nuvarande förslaget.

INLEDNING: I Regeringskansliets (Utbildningsdepartementets) promemoria föreslås förändringar och en förändrad fördelning av tid i vissa ämnen i grundskolans timplan. Det framkommer tydligt att *stoffträngseln*, alltså relationen mellan centralt innehåll och undervisningstid, är ett huvudproblem. Det behövs lösas tid för att lösa detta dilemma och tiden skall omfördelas. De ämnen som huvudsakligen avses är NO och SO-ämnena.

GÄLLANDE ÖVERSYNENS PROCESS-

Utökningen av arbetet kring frågan om nationella minoriteter samt arbete kring sexualitet, samtycke och relationer är dem främsta skälen till att just NO och SO blivit utvalda. Bildämnet skulle kunna inbegripas i nämnda frågor i arbetet kring identitetsskapande. Detta ingick i Lgr11 som del i bildämnets centrala innehåll åk 7 - 9, och inbegrips i Lgr22 gällande bildämnet, beroende på hur man tolkar det centrala innehållet. Bildlärares Riksförning ifrågasätter att man i omfördelningen av tiden bara hänvisar till tillägg som görs till LGR 11.

Bildämnets centrala innehåll har en lång historik av expanderings som man i översynen inte verkar ha haft kunskap om eller tagit hänsyn till. *Det centrala innehållet* har i bildämnet kontinuerligt utökats. Få skolämnen har förändrats och utökats i den omfattning som bildämnet. Tyngdpunkten har gått från att vara praktiskt och yrkesförberedande till fritt skapande till kommunikativt och mer teoretiserat.¹ Det fokus som bildpedagogiken haft sedan den bildspråkliga traditionen införlivades på 1980-talet har varit bildkommunikationen. Den diskussionen är idag aktualiserad i och med forskningen kring *visuell litteracitet*, förmågan att läsa, tolka och skapa bilder. Dagens samhälle ställer krav på att unga ska ha den förmågan för att navigera i det mediala bruset. Detta genomsyrar det centrala innehållet i bild. Bildämnet var ett av de första ämnen som införlivade digitala tekniker (foto, film) redan vid millennieskiftet. Bara digitala medier i sig skulle kunna utgöra ett eget ämne då det blivit ett omfattande och viktigt kunskapsområde. Tiden för bildämnet i skolan har halverats sedan 1980, ... och naggandet av tid har skett successivt.² Ekvationen mellan tid och centralt innehåll har, sedan Lgr11 infördes, varit omöjlig gällande bildämnet. Trots detta har ytterligare tillägg gjorts inför LGR 22; genus, normer, identitetsskapande, källkritik och lagstiftning (upphovsrättslagen, tryckfrihetsförordningen, yttrandefrihetsgrundlagen) samt etik och moral och hantering av bilder i olika sammanhang. Det råder mer akut tidsbrist än någonsin på grund av stoffträngseln.

I en situation av akut stoffträngsel blir det upp till varje bildlärare att göra ett urval och därför skiftar bildämnet i stor grad skolor emellan i landet - en grogrund för ett ojämlikt och alltför varierat

¹ Pia Bohlin, "Att förstå poängen av det hela", examensarbete, 2007

² Ewa Cronqvist, Linnéuniversitetet, Remissvar, Skolverket, 2021

undervisningsinnehåll. Högstadiet är mest drabbat av expanderat centralt innehåll. När en översyn görs måste rimligtvis en konsekvensanalys göras. Som det konstateras i promemorian, "ett allt för omfattande centralt innehåll leder till stress både för elever och lärare...". Bildlärare, i synnerhet på högstadiet, blir i stor omfattning sjukskrivna. Enkätstudien "Slumpen styr", LR 2019, visar att 96% av bildlärarna är stressade, 50% överväger fly yrket samt att tidsfaktorn är den som påverkar undervisningen mest...).³ Varje högskola som bedriver bildpedagogisk utbildning känner till detta dilemma, och påtalar det. Vid Skolverkets framställning av timplaneförslaget fanns inte en enda bildinstitution eller intresseorganisation tillfrågad, alltså fanns inga svar "att tillgå". Detta är anmärkningsvärt. Om man inte ställer frågor till berörda får man heller inga adekvata eller relevanta svar. Svaret är att bildämnet är ett av dem ämnen som lider av störst obalans mellan undervisningstid och centralt innehåll. Detta finns att läsa i den stora mängd remissvar som skickades in till Skolverket, trots att dessa institutioner inte var inbjudna att svara på timplaneförslaget.

OMFÖRDELNINGEN AV TID OCH BILDÄMNET

Det konstateras i promemorian att omfördelningen av tid främst fördelas till NO och SO-ämnena (153 h av 177h) och en viss "förstärkning" sker till förmån för praktisk-estetiska ämnen. Vad det beträffar bildämnet handlar det om 10 h som förläggs på lågstadiet. Bildlärarnas Riksförening ställer sig naturligtvis positiv till att lågstadiet åter får mer tid. Detta tillägg i tid kommer att förvaltas företrädesvis av klasslärare på lågstadiet som saknar bildbehörighet eller av fritidsledare med en halvårsutbildning på 30 hp, så kallad grundlärare. Även på lågstadiet har det skett förändringar i centralt innehåll, där normer och etik och moral nu ingår. Detta kan leda till en bortprioritering av praktiskt arbete där hantering av material och verktyg inte tränas i samma utsträckning som krävs för en god utveckling av de taktila och spatiala förmågorna. Även de kreativa övningarna där abstrakt tänkande tränas, omformas till att handla om hur eleven bör tänka för att anpassa sitt bruk av bilder till en lagtext (vilket är viktig kunskap men blir på bekostnad av andra förmågor traditionellt knutna till bildämnet). Stoffträngsel gäller således nu alla stadiers bildundervisningstid i grundskolan. På högstadiet råder dock den mest akuta stoffträngseln. Och det är på högstadiet som bildlärare med en utbildning på 120 hp undervisar.⁴ Drivkraften i översynen gällde stoffträngseln och att råda bot på den. Att då förlägga tid där den minsta stoffträngseln finns och inte där den djupaste ämneskompetensen finns, visar på en nonchalans gällande ämnets status och situation.

ELEVENS VAL- EN FÖRLUST

Det konstateras i promemorian att kvalitén och effektiviteten i Elevens val varit tveksam. Innehållet i Elevens val har skiftat beroende på skolor och huvudmän. Samtidigt konstateras att praktisk-estetiska ämnen ofta gått in och blivit en seriös ämnesfördjupning för profilämnena (temaveckor på låg- och mellanstadiet är också exempel på kvalitativt praktiskt arbete). I en stor andel skolor i Sverige har praktisk-estetiska ämnen gått in och under sex år i grundskolan försett elever med möjlighet till ämnesfördjupning. Under Elevens val bild har eleverna kunnat ta ut svängarna på ett mer avancerat sätt både gällande uttryck och materialanvändning. I och med ett borttagande av Elevens val försvinner denna möjlighet.

---

³ "Slumpen styr", enkätstudie, LR, Bildlärare & arbetsmiljö, 2019

⁴ Åsa Fahlén, Sveriges Lärare "Skolverket backar...", SVT Kulturnyheterna 2/2 - 2021

Av totala 177 h efter Elevens val, får NO och SO hela 86% medan praktisk estetiska ämnen får dela på 24h h dvs 14%. Det känns extra ironiskt eftersom tiden till Elevens val delvis togs från praktisk-estetiska ämnenas timmar. Rimligtvis borde denna tid återbördas till dessa ämnen.⁵

KONSEKVENSANALYS?

Elevens val:

Vid översynen måste det ha gjorts en konsekvensanalys. Förlusten av Elevens val får djupa konsekvenser, konsekvenser som i nuläget inte ser ut att kompenseras. Det är under ämnesfördjupningen Elevens val som högstadieungdomar tydligast kan se en koppling mellan det bildskapande arbetet i skolan och framtida val av högskolestudier och yrke i det bildskapande fältet, val inom konst, design och media. Denna länk är av yttersta vikt, inte minst sedan Estetisk verksamhet tagits bort som obligatorisk kurs 2011. Nu försvinner denna länk. Flera högskolor har påtalat dessa allvarliga konsekvenser:

- Färre grundskoleelever ser en framtid i ett estetiskt fält och söker inte upp Estetiska program på gymnasiet/väljer bild som tillval på gymnasiet
- Färre studenter hittar till konstnärliga högskolor och de som hittar fram har sämre förkunskaper.⁶
- Förstärkning av segregation: Elever i segregerade områden som tidigare exponerats för bildarbete under bildlektioner och Elevens val innebär detta minskade möjligheter att fördjupa sig i och utveckla egna estetiska intressen. Detta minskar förståelsen för att dessa kan leda till yrkesliv. Färre studenter med utländsk bakgrund kommer alltså att söka sig till estetiska program och tillval på gymnasiet, och i sin förlängning inte heller hitta till de konstnärliga högskolorna.⁷ Det motverkar strävan efter en bredare rekryteringsbas till högskolestudier och inom konstnärliga utbildningar. Borttagandet av Elevens val stärker därmed inte jämlikheten som påtalas i promemorian "högre kunskapsresultat och stärkt likvärdighet".
- Demokratisk aspekt: I promemorian påtalas också det faktum att eleverna själva ska kunna påverka sina studier med egna val. Elevens val var förmodligen det främsta tillfället för elever att göra ett eget val som påverkade dem egna studierna, den demokratiska aspekten försvinner i och med detta.

SLUTSATS

Den första januari 2020 blev FN:s barnkonvention lag i Sverige. I barnkonventionen står det klart att unga människor genom utbildning ska få förutsättningar att skapa, uttrycka sin röst och vara en del av det demokratiska samtalet. Att kunna delta i en samhällsdialog förutsätter att man kan kommunicera på ett samtida sätt. Inom forskningen talar man om *Visual Literacy*, visuell litteracitet på svenska. I ett samhälle där vi kommunicerar allt mer genom, medier, sociala medier blir visuell litteracitet en förutsättning för att bli delaktig. Inom EU talar man också om ökad angelägenhet av visuell litteracitet, man talar om så kallad nyckelkompetenser, som handlar om visuell kompetens och kreativitet i samhället. 93% av ungdomar i åldrarna 13 - 15 år använder sociala medier dagligen (Kantar Sifo 2020). Vi lever i en tid som ställer allt större krav på ungas visuella kompetens, förmågan att tolka och förstå budskap man exponeras för genom internet och sociala medier. Angelägenheten

---

⁵ Tarja Häikiö Karlsson, HDK Valand, Göteborg, Remissvar, Skolverket, 2021

⁶ Cecilia Darle, rektor för Nyckelvikskolan, 19/4 - 2021

⁷ Anette Göthlund, Konstfack, Remissvar, Skolverket, 2021

att få träna förmågan till att hantera, ifrågasätta, och tolka bildkommunikation via medier avtar inte, tvärtom.

Beslut tagna utifrån en daterad syn och okunskap. Större samhällsorgan som FN och EU är alltså på samma linje, visuell kompetens bland unga står högt på agendan. Litteracitetsforskningen som bedrivs idag står dock i stark kontrast till besluten kring bildämnet i den svenska skolan, där bildanalys, bildkommunikation och källkritik behandlas. Den systematiska nedmonteringen av bildämnet i den svenska skolans ter sig fullständigt obegriplig när man ser till den explosiva utvecklingen av både de krav som vårt visuella samhälle ställer och de estetiska näringarna. Den långa rad av beslut som lett till nedmonteringen av bildämnet grundar sig på Regeringens och Skolverkets okunskap och daterade syn på ämnet. Öintresset blir särskilt tydligt i samband med detta timplaneförslag då bildämnet expanderar i innehåll, får extra tidanslag men inte där det behövs mest akut samt förlorar tillfälle till ämnesför djupning.

Hierarkiseringen mellan ämnena blir tydlig då 10 h av totala 177 h fördelas till bildämnet, det förstärker synen på ämnet som irrelevant. Då bildämnets centrala innehåll ökat ytterligare i och med LGR 22, men tiden för högstadiet står fast, kommer det bli ohållbart att förverkliga det centrala innehållet och man kan befara att ämnet kommer att tas bort för att det inte kan generera det var tänkt att göra. Sammantaget bidrar besluten kring bildämnet till en utarmning.

Genom att försvaga grundskolans bildämne bryter man bildämnets *hela utbildningskedja* som gör att elever från grundskolan inte hittar till gymnasiet, gymnasie studenter hittar inte till konstnärliga högskolor och Sverige får en allt svagare kompetens inom de estetiska kunskapsområdena området, områden där Sverige stått stark. Sverige har exempelvis stått stark internationellt både som designnation och spelnation, driver man en linje där bildämnet försvagas och prioriteras bort- trots ökad aktualisering i samhället- kommer Sverige på sikt ofelbart att försvinna på världskartan som en nation stark i dem estetiska näringarna. ***Det är dags att återupprätta värderingen av de estetiska kunskapsområdena och därmed bildämnet i skolan, detta för att ta beslut som är ett med samtidens behov. På så vis kan Sverige förbli starkt i sitt uttryck på det estetiska världsfältet.***

SAMMANFATTNING

- Bildlärarnas Riksförening ställer sig kritisk till timplaneförslagets omfördelning av tid samt borttagande av Elevers val
- Bildlärarnas Riksförening ifrågasätter översynen som inte verkar ha omfattat bildämnet samt avsaknaden av tecken på en konsekvensanalys
- Bildlärarnas Riksförening önskar se ett helhetsgrepp där beslut gällande tid tas i beaktning av hela utbildningskedjan, från förskolan till studenten- och högskolan
- Bildlärarnas Riksförening uppmanar till en förnyad översyn gällande bildämnet och stoffträngsel

Ärendet har behandlats av styrelsen för Bildlärarnas Riksförening

Janet Ericsson

Linda Leib

Pernilla Bergman Fridén

Ordförande

Sekreterare

Ledamot

REFERENSER

Cronqvist, Ewa, Linnéuniversitetet, Remissvar, Skolverket, 2021

Darle, Cecilia, rektor för Nyckelvikskolan, 19/4 - 2021

Ericsson Wärn, Karina, "Att strypa bildämnet är som att kväva framtiden", Expressen 25/4 - 2021

Fahlén, Åsa, LR " Skolverket backar – bildtimmarna på högstadiet blir kvar", SVT Kulturnyheter 2/2 - 2021

Göthlund, Anette, Konstfack, Remissvar, Skolverket, 2021

Göthlund, Anette, "De estetiska ämnena behövs i ett demokratiskt samhälle, Skola & samhälle

"Slumpen styr", LR-ENKÄT, BIDLÄRARE & ARBETSMILJÖ (650 deltagande av enkäten), 2019

Länk: <https://www.lr.se/opinion--debatt/undersokningar/2019/2019-09-24-slumpen-styr>

Häikiö Karlsson, Tarja, HDK Valand, Göteborg, Remissvar, Skolverket, 2021